

CREȘTINISMUL, „MISIUNEA” CRIZELOR ECONOMICE ȘI INSTRUMENTE PSIHOLOGICE ANTICRIZĂ

Membru corespondent al AȘM
Dumitru MOLDOVAN

CHRISTIANITY, “MISSION” OF THE ECONOMIC CRISIS AND PSYCHOLOGICAL ANTICRISIS INSTRUMENTS

The article substantiates the hypothesis according to which economic crises, representing generally positive events, are destined not to correct market imperfections, but to prepare the conditions for transition to a qualitatively new generation of machines and technologies. Nanotechnology is the driving force of the real leap forward that world economy is now preparing to make. Economic scientists can facilitate economic recovery, amplifying people's positive expectations related to the outcome of the crisis.

„Mâna invizibilă” – la originea crizelor economice

Taina crizelor economice poate fi descoperită doar renunțând la interpretările „pur științifice” și strict materialiste ale activității economice. Abordarea noastră, oarecum „idealistă”, corespunde într-un total noilor tendințe în dezvoltarea științei mondiale. Astfel, cu câțiva ani în urmă savanții-economiști de la Universitatea Harvard, SUA, concomitent cu colegii lor de la Școala Europeană de Business (INSEAD) din Paris au ajuns la concluzia că în secolul al XXI-lea cele mai eficiente instrumente ce vor asigura succesul în business vor fi *meditația și intuiția*.

Este evident că meditănd și dezvoltându-și intuiția omul se apropie de Cel de Sus. După cum se știe, în trecut unii economiști, direct sau indirect, recunoșteau participarea Forței Divine la viața economică. Aceasta se referă nu doar la doctrinele religioase, ci și la cele laice. Confucius, bunăoară, afirma că Rațiunea Supremă intervine de fiecare dată în viața economică atunci când evenimentele nu se desfășoară spre binele poporului. Despre implicarea Cerului în viața economică ne vorbește și Adam Smith în celebra sa teorie a „mâinii invizibile”.

În ultimul timp, un număr tot mai mare de

savanți din domeniul științelor exacte înaintează noi și noi argumente științifice despre existența unei Forțe Supreme. Astfel, potrivit ultimelor realizări ale științei, Universul este constituit dintr-o formă neidentificabilă de energie pură, care are propria sa conștiință și care poate fi influențată de intențiile omului. Savanții numesc această energie „vacuum fizic”, creștinii îi spun – „Dumnezeu”, musulmanii – „Allah”, iar budiștii – „Adevărul”. În același timp, în cercetările marii majorități a economiștilor mai predomină o interpretare ateistă a realităților economice, abordare care pune anumite limite în calea dezvoltării științei economice.

Oricum, este logic să ne întrebăm: influențează oare Rațiunea Supremă activitatea economică în general și apariția crizelor economice în particular?

Unde am putea găsi răspuns la această întrebare dacă nu în cărțile sfinte? Potrivit postulatelor creștinismului, viața pe Pământ este o binefacere cerească, un fel de „distincție”, „dar”, și nicidecum o pedeapsă, cum se mai crede uneori. Omul se naște pentru a se bucura de viață și de toate bunătățile Pământului. În una din predicile sale Isus Hristos spune: „Eu am venit ca oamenii să aibă viață și s-o aibă din belșug” (Ioan 10:10). Afirmația este de obicei înțeleasă ca o promisiune făcută de Cel de Sus copiilor săi de pe planeta Pământ, că aici vor avea o viață îmbelșugată și fericită.

Există oare vre-o legătură între această promisiune și crizele economice? În opinia noastră, există: crizele economice, fiind ghidate de „mâna invizibilă”, „izbucnesc” în momentul în care în calea progresului tehnico-științific, și deci a creșterii prosperității generale, apar anumite obstacole.

Criza economică în calitate de „pauză” și de „pista” pentru un nou avânt

În opinia noastră, este greșit și contraproductiv să abordăm crizele economice de pe pozițiile celor păgubași. Potrivit ipotezei noastre, crizele economice constituie niște fenomene preponderent pozitive. Și iată de ce. Este evident că în condițiile creșterii numărului populației, pentru ca oamenii să trăiască în belșug, așa cum le-a promis Isus Hristos, e necesar de a inventa în permanență mașini și utilaje tot mai productive. Savanții și inventatorii fac față acestei misiuni. Ca, de altfel, și întreprinzătorii care reușesc să introducă în producție cele mai multe din realizările științei și tehnicii. Dar în timp ce savanții nu întâlnesc niciun fel de obstacole în calea descoperirii tainelor lumii înconjurătoare, întreprinzătorii preferă să obțină profitul jinduit

mai degrabă în urma monopolizării activității economice decât a introducerii în producție a noilor realizări tehnico-științifice. De aceea, atunci când se acumulează o cantitate importantă de descoperiri științifice și se impune trecerea la un nivel calitativ nou al producției materiale, la o generație mai elevată de mașini și tehnologii, asemenea „motoare” ale progresului economic, cum ar fi concurența și profitul, iar în fostele țări socialiste – planul, se dovedesc a fi neputincioase. Astfel, între inovațiile științifice și interesele businessului există o anumită contradicție, o anumită tensiune. Trecerea la un nivel calitativ nou al producției materiale este posibilă doar în urma unei *pauze* în activitatea economică, numită de obicei „criză economică”. Din acest punct de vedere „misiunea” crizei constă nu în „eliminarea greșelilor pieței”, ci în pregătirea condițiilor pentru următorul salt, în eliminarea contradicției între inovațiile științifice și interesele businessului.

Eliberând de activitățile productive tradiționale (dar deja puțin eficiente), importante resurse materiale, financiare și umane și pregătind pentru aceasta și „antracul” necesar, criza economică se manifestă ca un instrument radical, dar eficient, de asigurare a trecerii la o nouă generație de mașini și tehnologii. Dezvoltarea economică poate fi asemuită, din acest punct de vedere, nu cu mișcarea lentă pe escalator, ci cu urcarea pe scări. Fără trecerea la o nouă generație de mașini și tehnologii criza economică nu va fi pe deplin depășită, oricât de importante ar fi resursele bănești „vărsate” de stat în economie. Și încă o precizare importantă: utilizarea în exclusivitate a instrumentelor monetare, fără crearea condițiilor favorabile implementării realizărilor științei și tehnicii în producție, „reproduce” economia la vechiul și deja puțin eficientul model de creștere economică.

Dacă analizăm crizele economice din acest punct de vedere, vom vedea că ele constituie un fenomen nu doar preponderent pozitiv, dar și absolut necesar. Manifestându-se la suprafață ca rezultat al unor disproporții macroeconomice, în realitate crizele economice „izbucnesc” în urma acumulării la un moment dat a unei cantități enorme de descoperiri științifice, care își așteaptă o cât mai grabnică aplicare în producție. În momentul în care interesele egoiste ale businessului încep a stopa dezvoltarea științei și încetinesc creșterea bunăstării materiale a mării majorități a populației de pe glob, atunci, în „mod automat” intervine criza economică, ghidată de „mâna invizibilă” a Celui de Sus. Întâmplător sau nu, potrivit recentelor investigații ale Fundației Kauffman din SUA, anume

în timpul crizelor și recesiunilor au fost fondate cele mai mari și competitive corporații americane, și anume: *Microsoft, Chevron, 3M, Disney, IBM, General Electric, CNN, Hyatt, Adobe, Apple, Johnson&Johnson, McDonald's, Kraft*, ș.a.

Dar să revenim la subiectul nostru și să ne întrebăm, de ce asemenea forțe motrice ale economiei de piață, cum ar fi profitul și concurența, nu sunt capabile să asigure introducerea în producție a celor mai mari realizări ale progresului tehnico-științific? Fiindcă pentru trecerea la noua generație de mașini și tehnologii este insuficient de a întreprinde doar anumite schimbări cosmetice. O asemenea trecere necesită reforme mult mai profunde ale infrastructurii și ale instituțiilor pieței, modificarea comportamentului uman, a modului de viață, a principiilor de distribuire a veniturilor și, nu în ultimul rând, a metodelor de dirijare a proceselor de producție.

Nanotehnologiile ca forță motrice a următorului boom economic

A devenit evident faptul că un nou avânt economic va avea ca temelie utilizarea quasi-generală a așa-numitelor nanotehnologii. Se vor modifica radical industria, agricultura, dar mai cu seamă sfera serviciilor. De exemplu, utilizarea nanotehnologiilor în medicină va contribui la creșterea deja în următoarele decenii a duratei vieții cu 20-30 de ani. Iată un nou prilej de a admira înțelepciunea naturii: revoluția demografică, care s-a soldat cu reducerea categorică a natalității în țările dezvoltate, a pregătit din timp terenul ca oamenii să trăiască cu 20-30 de ani mai mult. Am putea oare afirma că și aceste schimbări, nicidecum întâmplătoare, sunt ghidate de „mâna invizibilă” a Celui de Sus?

Și în trecut crizele economice erau depășite, în temei, în urma creșterii cererii la o nouă generație de mașini și tehnologii, a lansării pe piață a unor produse necunoscute, absolut inedite. Așa în viața de toate zilele au intrat electricitatea, automobilul, televizorul, energia atomică, avionul, calculatorul, telefonul mobil, internetul etc. Astăzi putem doar presupune ce mărfuri nemaipomenite vor apărea pe teșghelele magazinelor. Oricum, toată lumea este deja în așteptarea unor noi resurse energetice, în curând vor fi aplicate noile tehnologii de încălzire a caselor de locuit. Pe piață vor fi lansate generații noi de medicamente și produse cosmetice, ceasuri ce ne-ar indica la orice moment faza ciclului nostru biologic, psihologic și emotiv. Vor apărea haine ce își vor schimba structura în funcție de temperatura

aerului, chiar forma și culoarea în funcție de dorințele noastre etc.

Deja în prezent savanții afirmă că nanotehnologiile vor efectua o schimbare mult mai radicală în viața societății decât electronica.

Gândirea pozitivă – instrument important de depășire a crizei

De circa două secole în lume domină o atitudine preponderent negativă față de crizele economice, fenomenul fiind considerat drept una din cele mai periculoase maladii ale economiei de piață. În ultimul timp criza este privită și ca o pedeapsă pentru lăcomia și imoralitatea întreprinzătorilor. De regulă, sunt accentuate urmările negative ale crizei, presa scrisă, televiziunea și opinia publică utilizând cu „generozitate” asemenea expresii și cuvinte tari, cum ar fi „faliment”, „colaps economic”, „sărăcie”, „catastrofă”, „tragedie”, „eșec” etc., fără a conștientiza faptul că în așa mod contribuie la prelungirea și aprofundarea crizei. În această ordine de idei este relevant cazul unui întreprinzător american care, în anii 1929-1933, în timp ce întreprinderile dădeau faliment la stânga și la dreapta, prospera, iar afacerea sa înflorea. La întrebarea, cum a reușit în timpul crizei să adune o avere atât de mare, antreprenorul a răspuns că nu citea ziarele, nu privea televizorul și n-a știut aproape nimic despre criză.

Un paradox? Poate. Dar iată că în zilele noastre savanții de la Universitatea din Carolina de Nord, SUA, le recomandă managerilor și întreprinzătorilor să-și protejeze angajații de știrile și zvonurile negative relatate de mijloacele de informare în masă în timpul crizelor economice.

Încă în antichitate, asemenea titani ai cugetului ca Hermes Trismegistul, Pitagora și Platon afirmau că gândul omului constituie o forță invizibilă, capabilă să creeze materia. Mai mult, ei au demonstrat că gândurile se pot transforma nu doar în bunuri materiale, dar și în evenimente, întâlniri și întâmplări pe care omul și le imaginează. În această ordine de idei Natalia Pravdina, cel mai cunoscut specialist în domeniul gândirii pozitive din Rusia, afirmă că „modul nostru de a gândi determină calitatea vieții noastre”. Gândurile noastre sunt capabile chiar la mai multe. Astfel, scriitorul american Joseph Murphy susține că „schimbând modul de gândire, noi ne modificăm soarta”. Dar nu numai. Dacă își vor schimba felul de a gândi un număr însemnat de persoane, se va modifica și soarta țării, și chiar soarta întregii lumi.

Pornind de la cele expuse mai sus, ajungem

la concluzia că, prin gândurile și acțiunile noastre pozitive legate de actuala criză, vom contribui la depășirea acesteia într-o măsură nu mai mică decât prin uriașele „injecții” bănești în economie. Potrivit legilor psihologiei, dacă omul așteaptă ceva rău, anume așa se va întâmpla, iar dacă omul visează și așteaptă lucruri pozitive, va primi lucruri pozitive. Aceasta se întâmplă deoarece, așa cum afirmă și medicul rus Val. Sinelnicov, „așteptările noastre acționează asupra altor sisteme energetice și rânduiesc evenimentele în concordanță cu așteptările noastre”.

Simplu de spus, greu de făcut. Dar cum procedăm atunci când criza nu „ascultă pe nimeni” și asemenea gripei ține morțiș „să meargă până la capăt”? Primul lucru pe care urmează să-l întreprindă economiștii este să studieze mai profund legile care reglementează comportamentul oamenilor, iar la facultățile de economie cea de-a doua disciplină, alături de matematică și drept, dar poate și mai sus, trebuie să devină „psihologia economică”. Acest demers este condiționat de faptul că omul trăiește în temeii cu așteptările. Chiar atunci când gândește, vorbește sau ascultă, el continue să aștepte. Nu-i deci de mirare faptul că soarta omului, dar și a întregii țări depinde în cea mai mare măsură anume de conținutul acestor așteptări. Dacă lucrurile sunt de așa natură, pot oare economiștii să contribuie la depășirea crizei, fortificând așteptările pozitive ale oamenilor? Da, desigur, prin elaborarea unei strategii de trecere la nivel de dezvoltare tehnică și tehnologică calitativ nou, adaptată la condițiile concrete ale fiecărei țări. Strategia urmează să prevadă modalitățile în care statul va acorda întreprinderilor subvenții și înlesniri în cazul în care acestea se angajează să aplice în producție cele mai noi tehnologii. Un compartiment al strategiei trebuie să conțină descrierea noilor mărfuri și servicii care vor deveni accesibile pentru toată lumea în urma trecerii la un nivel nou de dezvoltare. Sună ca o poveste? Totul depinde de noi, dar să nu uităm cuvintele marelui poet rus A. Pușkin: „Сказка – ложь, да в ней намек!” (*Povestea-i o minciună, dar conține o aluzie – n.n.*)

O altă sarcină importantă a economiștilor constă în descrierea amănunțită a aspectelor pozitive ale diferitelor forme de manifestare a crizei, și anume: șomajul (ca posibilitate de ridicare a nivelului de calificare și de trecere la un serviciu mai potrivit); reducerea veniturilor statului (situație ce-i va impune pe funcționarii publici să caute căi noi de asigurare a creșterii economice); reducerea fluxului de valută și a importurilor (ca o posibilitate de dezvoltare a

producției autohtone). În fine, studiind efectele crizelor economice, savanții americani au ajuns la concluzia că în timpul crizelor economice oamenii duc un mod de viață mai sănătos și sunt mult mai generoși.

Criza economică, o binefacere cerească pentru Moldova

Ca și în cazul altor economii deschise, în Moldova criza economică a venit de peste hotare. Ea a poposit la noi odată cu reducerea remitențelor și diminuarea importurilor și a veniturilor la buget. Desigur, acesta este un fenomen negativ, dar și mai negativă a fost situația când circa 80 la sută din veniturile bugetului veneau de peste hotare și funcționarii de stat nu erau motivați nici într-un fel să schimbe ceva spre bine în economia țării. Paradoxal, dar cu cât economia moldovenească funcționa mai prost, cu atât mai mulți moldoveni plecau peste hotare și concomitent creșteau veniturile la bugetul de stat.

În cazul fostului model de creștere economică, consilierii ex-președintelui Republicii Moldova, precum și miniștrii săi, erau obiectiv interesați să împingă și mai mult economia țării spre prăpastie, sau, în cel mai bun caz, să nu facă nimic. Criza este, în cazul dat, o binefacere cerească pentru economia Moldovei, deoarece va încuraja factorii de decizie să găsească modalitățile de trecere de la actualul model de creștere economică, bazat pe remitențe și import,

la un model întemeiat pe producția autohtonă, deschiderea noilor locuri de muncă și export.

Crizele economice au fost dintotdeauna un prilej și o condiție necesară de respecializare a economiilor naționale, de trecere la un tip superior de specializare internațională. Ca rezultat al actualei crize, țările avansate se vor specializa deja în producerea bunurilor bazate pe folosirea nanotehnologiilor, abandonând anumite domenii de activitate care până nu demult se considerau a fi de vârf. Acum aceste domenii vor deveni temelia respecializării țărilor ce se află pe poziția a doua după nivelul de dezvoltare. Așa a fost în trecut soarta industriilor extractive, metalurgice, constructoare de mașini, dar mai ales a industriei textile și ușoare care au fost tratat „părăsite” de țările avansate și „îmbrățișate” de țările mai puțin dezvoltate.

Care industrii vor deveni acum accesibile și pentru Moldova, care activități productive împreună cu capitalul respectiv vor veni sub forma investițiilor de capital străine în țara noastră? Acest lucru urmează să-l determine instituțiile de profil.

Acum, odată cu ieftinirea utilajului și a tehnologiilor, până nu demult considerate a fi cele mai de vârf, și cu trecerea la nanotehnologii a țărilor dezvoltate, apare o șansă unică să respecializăm și economia Moldovei.

Eleonora Romanescu. *Ușa de biserică*, u/p, 1992